

مطالعات

یادداشت علمی سردبیر

اخبار و گزارشها

انجمن علمی تحقیق و تصحیح
نسخه‌های خطی ایران

یادداشت علمی

صاحب‌امتیاز

انجمن علمی تحقیق و تصحیح نسخه‌های خطی ایران

سردبیر و مدیرمسئول

دکتر زهیر طیب (مدیر انجمن علمی)

سردبیران همکار

دکتر علیمحمد مؤذنی (استاد)

حکیمه دبیران (استاد)

سید مرتضی میرهاشمی (استاد)

اعضای هیات تحریریه

نورالدین نعمتی (استاد)

سید احمد کازرونی (استاد)

علی افضلی (دانشیار)

شیرزاد طایفی (دانشیار)

غلامرضا مستعلی پارسا (دانشیار)

احمد گلی (استاد)

عبدالرضا سیف (استاد)

اعضای هیات تحریریه بین‌المللی

محمدسرور مولایی (افغانستان)

محمد نوری الموسوی (عراق)

نورعلی نورزاد (تاجیکستان)

سید محمد اسدعلی خورشید (هندوستان)

احمد حسین بکر (مصر)

مشاوران

ژاک لمار - احمد خاتمی - توفیق سبحانی - سیدعلی اصغر میرباقری فرد -

پیام کبیری (نمایه‌سازی) - زهره چراغی (نمایه‌سازی) - مرتضی رضوان فر -

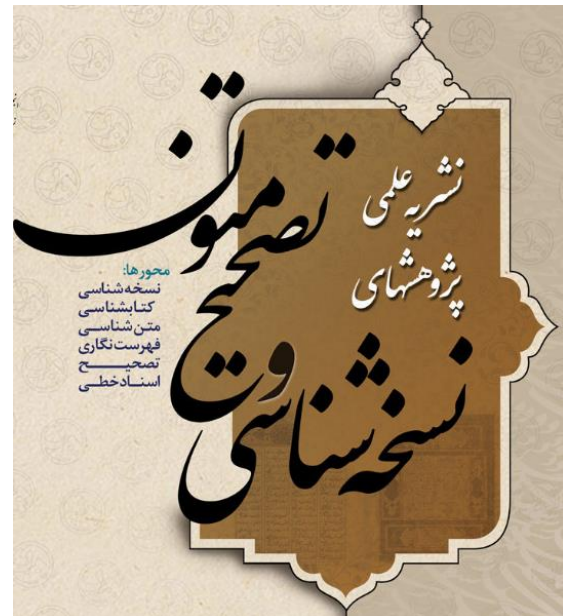
الهام ملک‌زاده - محمد نوری محمدالموسوی - سعید شفیعیون -

سیدحسین مرعشی - رحیمه بیرکنه شمشیری - فاطمه زمانی - مرتضی

چرمگی عمرانی - تیمور مالیر - بنان حسن - سیدمحمد منصور طباطبایی

دوره انتشار

دوفصلنامه (دو شماره در هر سال شمسی)

دوره سوم ، شماره دوم

(شماره ۶ پیاپی)

پاییز و زمستان ۱۴۰۳ هجری شمسی

vol-3, Issue-2, Oct 2024

ISSN: 2783-4913

E-ISSN: 2821-1677

فهرست

دوره سوم (۳) شماره دوم (۲) پیاپی (۶) پاییز و زمستان ۱۴۰۳ هجری شمسی

زهیر طیب (مدیر مسؤول و سردبیر)

کذا، ممنوع!.. اما نه مطلقاً.

صفحه ۱-۳

[DOI:10.22034/crtc.2024.206004](https://doi.org/10.22034/crtc.2024.206004)

اخبار پژوهشی

صفحه ۴

اکبر اسد علیزاده

نسخه‌شناسی و نقد تصحیح کتاب «الکشکول» اثر شیخ بهایی

صفحه ۵-۳۷

[DOI: 10.22034/crtc.2023.408470.1096](https://doi.org/10.22034/crtc.2023.408470.1096)

بتول شهابی، خیرالله محمودی، داریوش کاظمی

معرفی ویژگی‌های رسم الخطی و سبکی نسخه‌های مثنوی باغ ارم سروده کمال الدین شیر علی بنائی هروی

صفحه ۳۸-۷۳

[DOI: 10.22034/crtc.2023.422206.1123](https://doi.org/10.22034/crtc.2023.422206.1123)

ولی الله شرف، سلمان ساکت

ضرورت تصحیح انتقادی رساله‌های فارسی جلال الدین دوانی بر اساس نسخه‌های نویافته

صفحه ۷۴-۱۰۳

[DOI:10.22034/crtc.2023.411419.1119](https://doi.org/10.22034/crtc.2023.411419.1119)

سمانه عابدینی، نسربین فقیه ملک مرزبان، مهدی نیک منش

ضرورت تصحیح مجدد دیوان عماد فقیه کرمانی

صفحه ۱۰۴-۱۲۸

[DOI: 10.22034/crtc.2023.413968.1109](https://doi.org/10.22034/crtc.2023.413968.1109)

عبداله ولی پور

نقد و بررسی تصحیح «بستان السیاحه»

صفحه ۱۲۹-۱۴۵

[DOI: 10.22034/crtc.2023.418056.1116](https://doi.org/10.22034/crtc.2023.418056.1116)

حبیب الله عظیمی، مهدیه محمدی بارچانی

کانون‌های کتابت نسخ طبری در دوره قاجار بر اساس نسخ دست نویس موجود در کتابخانه‌های ایران (با تکیه بر فهرستگان فنخا)

صفحه ۱۴۶-۱۶۵

[DOI: 10.22034/crtc.2023.410482.1105](https://doi.org/10.22034/crtc.2023.410482.1105)

زیبا اسماعیلی

معرفی نسخه خطی مناظره لیل و نهار اثر معدانی اصفهانی

صفحه ۱۶۶-۱۹۳

[DOI: 10.22034/crtc.2024.422420.1122](https://doi.org/10.22034/crtc.2024.422420.1122)

علیرضا نبی لو چهرقانی

بررسی لغزش‌های محمد بن لاد دهلوی در شرح مخزن الاسرار

صفحه ۱۹۴-۲۱۶

[DOI: 10.22034/crtc.2023.421333.1121](https://doi.org/10.22034/crtc.2023.421333.1121)

حسین مهدی

معرفی و بررسی متن شناختی مولودنامه حضرت امیرالمؤمنین علی (ع) منسوب به ابومخنف لوط بن یحیی ازدی

صفحه ۲۱۷-۲۳۸

[DOI: 10.22034/crtc.2023.416409.1110](https://doi.org/10.22034/crtc.2023.416409.1110)

مطالعات

یادداشت علمی سردبیر

اخبار و گزارشها

اسما باگا، علیرضا امامی

محبوب القلوب؛ یک انتحال کهن

صفحه ۲۳۹-۲۶۲

DOI: 10.22034/crtc.2023.417454.1114

فاطمه زهرا اسحق‌ی کویایی

معرفی و بررسی سبکی نسخه خطی فتوتنامه جعفری القاسمی الحسينی

صفحه ۲۶۳-۲۹۵

DOI: 10.22034/crtc.2024.408187.1094

تاریخ: ۱۴۰۳/۴/۹
شماره: ۳۸۳/۸۲/۹

سرود محترم نشریه پژوهش‌های نسخه‌شناسی و تصحیح متون

باسلام و دعای خیر

ارتقای جایگاه پژوهشی کشور در سطح جهان و کسب مرجعیت علمی، مریحون بر بنامه روزی از شمشاد فرخنده بختان مرصه دانش درخش پژوهش، فناوری و نوآوری است. اماتیدی که با نذیر حلق و قلم‌های خود، آینده‌ای روشن و سرشار از امید را بر جوانان زمین عزیزمان هدیه می‌کنند. بدین‌وسیله از تلاش‌های عالمانه و صادقانه جنابان و بندگان محترم در نایه‌های نشریه پژوهش‌های نسخه‌شناسی و تصحیح متون، در پیگاه بین‌المللی اسکوپوس که در راستای تحقق اهداف پژوهشی کشور و منویات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) است، تقدیر و تشکر می‌نمایم. امید است با استعانت از پروردگار متعال و تلاش‌های مستمر جنابان سادگلوغالی هر چه بیشتر استداود، امید و خودروزی در عرصه‌های پژوهش، فناوری و نوآوری ایران اسلامی باشیم و این نشریه را به پر علم ایران و جهان همچون خورشیدی درخشان بانی‌ماند. توقیقات روزافزون جنابان، بدین‌سؤال و اعطای محترم بیات تحریر آن نشریه را در راستای تحقق مرجعیت و دعای علمی، فناوری و نوآوری از درگاه خداوند متعال می‌توانیم.

تجرباتی زلفی گل

کذا، ممنوع!

اما نه مطلقاً...

زهیر طیب^۱

This is an open access article under the terms of the [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#), which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.

© 2024 The Author(s). Journal of Codicology and manuscript research published by Torath pub. on behalf of the Scientific Association of Manuscript Research and Codicology of IRAN.

شیوه مواجهه با متون و آثار کهن خطی را می‌توان به چند گونه تقسیم کرد:

۱- ساحت فرودین و نازل (استنساخ):

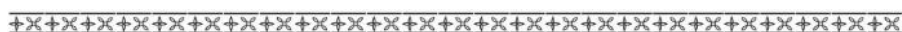
استنساخ: رونویسی، کپی‌برداری و کتابتِ صرف از نسخه است. در این مرحله، بازنویسنده که از وی به کاتب و ناسخ تعبیر می‌کنیم بی آن که حتی دغدغه مطالعه، اصطکاک و تماس مستقیم فکری با متن داشته‌باشد هرچه در نوشته پیش روی خود می‌بیند در مقصد، رونویسی و بعضاً نقاشی می‌کند. نمونه‌های تقلید گرافیکی از نوشته‌های فارسی و عربی که کاتبان ترک تبار استنساخ و رونویسی کرده‌اند در کتابخانه‌های آنها موجود و در دسترس است و موضوعی برای یک پژوهش جذاب خواهد بود.

۲- ساحت میانی و متوسط (تصحیح):

تصحیح: بازنویسی همراه با خوانش نسخه و درک مفهوم آن است. در این ساحت، کاتب یا ناسخ بازنویسنده، با خوانش دقیق از روی نسخه پیش رو یا عرض و مقابله نسخه خود با نویسنده اثر و یا نسخه‌های دستنویس معتبر از کتاب، می‌کوشد متن را چنان که قابل فهم و مراد مؤلف آن است به دستنویس مقصد منتقل کند. در این شیوه

۱. دکتری زبان و ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران. Tayyeb@ut.ac.ir

مدیر انجمن علمی و گروه پژوهشی تحقیق، تصحیح و فهرست نگاری نسخه‌های خطی ایران. (سردبیر). Info@makhtootat.ir

نیز کار تا تطبیق دو نوشته همراه با اصطکاک فکری ناسخ با اثر پیش می‌رود، اما نه بیشتر! در این روش، اگر ناسخ (بازنویسنده) کلمه یا عبارتی را متوجه نشود و با مراجعه به متن مبدأ یا سایر نسخه‌های کتاب، قادر به حل مشکل نشود، هرچه در متن می‌بیند بازمی‌نویسد و در متن یا پانویس، از عبارت «کذا» به معنی: همانطور که در نسخه دیدم و نوشته بود... استفاده می‌کند. کسی که نسخه را به این شیوه بازنویسی می‌کند اجازه دارد تنها خود را «مصحح» بداند. تصحیح بتنهایی، امری متوسط است.

۳- ساحت برین و عالی (تحقیق و تصحیح):

تحقیق و تصحیح: در این شیوه، پژوهشگر که برای خوانش کتاب، بر متن، بینامتن و فرامتن اثر (مواردی همچون تاریخ، جغرافی، تراجم احوال، مبانی علوم مندرج در کتاب و مانند آن) احاطه پیدا کرده است، از همه اطلاعات و منابع در دسترس خود بهره می‌برد تا کتاب را صحیح و مطابق نصّ گزارش کند. در اینجا ما با «گزارش» و «پژوهش» روبرو هستیم و خبری از «رونویسی» نقاشانه یا همراه با خوانش نیست؛ بلکه پژوهشگر، با تسلط به اثر و بهره‌گیری از آثار مشابه و منابع نویسنده اثر و اطلاع از دانشهایی که برای خوانش انتقادی و محققانه متن لازم است، با گزارش محققانه اثر، اشکالات کاتبان و حتی تسامحات نویسنده را شناسایی کرده، آنها را در یادداشتهای پژوهشی خود، یادآوری، اصلاح و تصحیح می‌کند. این، عالی ترین سطح احیای آثار کهن است. بخشی از این فرایند را «تحقیق نصّ» می‌گویند که درباره آن یادداشت مستقلی تقدیم خواهیم شد.

ضابطه کاربرد «کذا»

برخی مصححان محترم در بازخوانی آثار، وقت و حوصله و دقت کافی بخرج نمی‌دهند. به این معنی که وظیفه پژوهشی خود را فراموش کرده و تنها در سطح فرودین یا میانی با اثر برخورد می‌کنند که حاصل مطبوع و مطلوبی ندارد. اینگونه افراد در اصطکاک با متن، هر جا نیاز به پژوهش بینامتن و فرامتن باشد و فی المجلس چیزی در ذهن و انبان دانش خود برای برطرف کردن آن نداشته باشند، به درج عبارت «کذا» و عبور از ایراد پناه می‌برند.

اما نباید فراموش کرد که «کذا» در پژوهش متون کهن، عموماً ممنوع است. پژوهشگر باید آنقدر بکاود، بکوشد و داده‌های مختلف فرامتن را به هم پیوند بزند تا بتواند از عهده مشکل متن برآید. تنها زمانی مجاز به استفاده از «کذا» هستیم که تمام کوششهای ما بی‌نتیجه باشد. در آن هنگام هم بهتر است بجای رهاکردن کتاب با آن جزء نامفهوم، نزدیکترین یا صحیحترین واژه را در متن بیاوریم و در پاورقی، با تشریح کامل و تصویری موضع ایراد و

اخبار پژوهشی: تقدیر وزیر علوم از نشریه پژوهش‌های نسخه‌شناسی و تصحیح متون

در بهمن ماه ۱۴۰۲ این نشریه موفق به نمایه بین‌المللی اسکوپوس Scopus شد. این افتخار در حوزه پژوهش‌های نسخ خطی فارسی و عربی در جهان اسلام برای نخستین بار نصیب این نشریه شد. در پی آن در خرداد ماه ۱۴۰۳ نشریه نمایه علمی Doaj را کسب کرد. مقالات این نشریه از شماره (۱) در این دو نمایه بین‌المللی فهرست شده‌اند که امتیازی برای نویسندگان آن محسوب می‌شود. در تیر ماه ۱۴۰۳، آیینی به میزبانی وزارت عتف برای تقدیر از نشریات برتر کشور برگزار شد و در این آیین، وزیر محترم علوم تحقیقات و فناوری از نشریه علمی پژوهش‌های نسخه‌شناسی و تصحیح متون تقدیر به عمل آوردند. (تقدیرنامه مقام عالی وزارت در صفحات فهرست نشریه درج شده است). این کامیابی را به یکایک شما نویسندگان و خوانندگان دانشور و اعضای محترم انجمن علمی و هیات تحریریه تبریک عرض می‌کنیم و آن را مرهون حمایت مسوولان محترم بویژه جناب آقای دکتر صالحی و جناب آقای دکتر نژاد ابراهیمی در معاونت پژوهش و دفتر سیاستگذار و برنامه‌ریزی پژوهشی وزارت عتف می‌دانیم. همچنین از این فرصت بهره‌جسته از همراهی جناب آقای دکتر میرمحمد هاشمی در کسوت سردبیری نشریه تا شماره پیشین نشریه قدردانی و تشکر می‌کنیم.

شرح: (از راست) شریعتی نیاسر (معاون آموزشی وزارت عتف)، زلفی گل (وزیر علوم تحقیقات و فناوری)، طیب (مدیر انجمن علمی) و صالحی (معاون پژوهشی وزارت عتف) در آیین تقدیر از نشریات علمی برتر کشور - تیر ۱۴۰۳